

Міністерство освіти і науки України
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола

Кафедра права

НАУКОВА РОБОТА

на тему:

**ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ПРИЗНАЧЕННЯ: ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ**

Роботу виконала:
студентка групи Пб-21
Яцкулич Христина

Науковий керівник:
к.ю.н., Руденко О. А.

Тернопіль, 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретико-правові основи перегляду судових рішень за виключними обставинами.....	5
1.1 Поняття, основні ознаки та сутність перегляду судових рішень за виключними обставинами.....	5
1.2 Загальна характеристика процедури перегляду судових рішень за виключними обставинами.....	8
Розділ II. Особливості перегляду судових рішень при встановленні Конституційним Судом України неконституційності закону	10
2.1. Роль конституційної скарги у судовому механізмі захисту прав і свобод людини у адміністративному процесі.....	10
2.2 Суб'єкти звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення на підставі п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС України та строк її подання.....	13
2.3. Умови перегляду судових рішень на підставі п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС України.....	17
Розділ III. Проблеми перегляду судових рішень на підставі п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС України і шляхи їх вирішення.....	20
Висновки.....	28
Список використаних джерел	30

ВСТУП

Актуальність теми. Україна є демократичною у правовому полі державою. Одним із основоположних принципів є діючий принцип верховенства права. Гарантовані на конституційному рівні права і свободи людини та громадянина є безпосередньо визначеними. Саме за ними визначено зміст та мету законів, підзаконних нормативно-правових актів та інших актів, напрямок діяльності органів державної влади, законодавчої та виконавчої гілок влади, органів місцевого самоврядування. Для їхнього забезпечення їхнього захисту встановлюється правосуддя.

Сутністю правосуддя є пріоритет захисту прав і свобод у суспільних відносинах від порушень зі сторони будь-яких органів, що є суб'єктами права, а Конституційний Суд України єдиний орган в країні, юрисдикція та повноваження якого надають право щодо вирішення питання конституційності законів та інших нормативно-правових актів та їх офіційне тлумачення.

Можливість перегляду судових рішень у зв'язку з появою виключних обставин є ефективним засобом захисту та забезпечення правосуддя. З урахуванням того, що інститут виключних обставин є новелою в адміністративному процесі, тема є важливою та потребує окремого дослідження.

Стан дослідження теми (Питання перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є досить актуальним у зв'язку з своєю процесуальною новизною та досить не чітко сформульованим механізмом захисту учасників такої процедури та її загальною складністю. На сучасному етапі дослідження цієї теми проводили такі відомі спеціалісти з юриспруденції, як А. Єзеров, О. Скочиляс-Павлів, М. Сусак, Ю. Шеренін, Р. Кардашев, Д. Менюк, І. Берестова, О. Остапенко та інші.

Мета дослідження полягає визначенні правової природи інституту виключних обставин, а на підставі аналізу судової практики дослідити недоліки системи та можливості її удосконалення.

Відповідно мета такого дослідження ставить **завдання дослідження:**

- Дослідити поняття, основні ознаки та сутність перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами;
- Визначити роль конституційної скарги у судовому механізмі захисту прав і свобод людини;
- Встановити коло осіб, що мають право подання конституційної скарги;
- З'ясувати умови перегляду судових рішень;
- Розкрити проблеми перегляду судових рішень та шляхи їх вирішення.

Об'єктом дослідження виступають законодавчі акти, праці науковців та аналіз судової практики у сфері реалізації права на подання конституційної скарги особами, чиї законні права, свободи та інтереси були порушені.

Предметом дослідження виступає перегляд судових рішень у зв'язку з наявністю рішення Конституційного Суду України, яке несе за собою неконституційність законодавчого акта чи його частини.

Методи дослідження в сукупності складаються з загальнонаукових (аналіз, синтез, аналогія, моделювання, конкретизацію), загально-правових та спеціальних методів дослідження процесуального права (аналіз та узагальнення судової практики).

РОЗДІЛ І. Теоретико-правові основи перегляду судових рішень за виключними обставинами

1.1. Поняття, основні ознаки та сутність перегляду судових рішень за виключними обставинами

За положеннями найвищого за юридичною силою законодавчого акта в Україні – Конституції України, Конституційний Суд України (далі – КСУ) вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до цієї Конституції [1].

Порядок організації та діяльності Конституційного Суду України, процедура конституційного провадження, порядок розгляду процесуальних документів, формування справ, прийняття та виконання рішень та висновків, що є результатом діяльності Суду, регулюються Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017р. №2136 – VIII (далі – Закон) [6]. На основі цього Закону також визначено, що серед повноважень КСУ зокрема є питання щодо вирішення відповідності Конституції України законів та інших нормативно-правових актів (законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Кабінету Міністрів актів Президента України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим) (ст. 150) [1].

На основі результатів розгляду справ з питань конституційності встановлених законодавчих та підзаконних нормативно-правих актів КСУ ухвалює рішення іменем України (ст. 84, ст. 88 Закону). Таке рішення у справі є остаточним, безповоротним і без права оскарження. Відповідно, порядок втрати чинності таких нормативно-правових актів чи їх окремих положень визначено у ст. 152 Конституції та ст. 91 Закону. В них вказано, що втрата чинності таких актів чи їх окремих положень настає в день ухвалення рішення КСУ.

« Серед підстав для перегляду судових рішень в адміністративному процесі у зв'язку з виключними обставинами є, зокрема, така підстава, як «встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом під час вирішення справи, якщо рішення суду ще не виконане» (п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС України). Отже, йдеться про надання стороні права на застосування інституту *restitutio in integrum* (лат. – повернення сторін до первісного юридичного стану) після ухвалення рішення Конституційного Суду України» [25, с.107].

В рамках судової реформи, що була запроваджена Указом Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» [7] було запущено ряд процесуальних оновлень щодо вдосконалення системи правосуддя в Україні, зокрема щодо реалізації справедливого судочинства в контексті ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [2] та уніфікації процедури перегляду судових рішень за нововиявленими та виключними обставинами в порядку адміністративного, господарського та цивільного судочинства [5].

У своєму дослідженні Д. Менюк наводить: «О.І. Ющик уніфікацію у праві визначає як «процес приведення чинного права до єдиної системи, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин». А.І. Граціанов формулює поняття уніфікації українського законодавства як «детермінований практикою суспільного розвитку двоєдиний, суттєво-формалізований процес, спрямований на усунення розходжень у регулюванні подібних або родинних явищ і створення універсальних різнорівневих нормативних актів чи приписів, що мають істотний вплив на стан усієї системи законодавства»»[27, 127с.].

Оскільки, при проведенні аналізу в правовій доктрині, положення щодо перегляду за виключними обставинами у цивільному процесі та у адміністративному процесі збігаються. Включаючи положення п. 1 ч. 3 ст. 423 ЦПК [4] та п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС [3] є аналогічним за своїм змістом, то не буде

помилковим деякі значення розглядати з загальних правових трактувань. Зокрема щодо наведених аргументів у праці Цувіної Т. А. «...норми ЦПК прямо передбачають можливість перегляду справи у зв'язку з визнанням неконституційності закону загалом або окремих його положень, що застосовано судом під час вирішення справи, якщо рішення суду ще не виконане. Водночас особа може подати заяву про перегляд рішення за виключними обставинами ..., якщо нормативно-правовий акт або його окремі положення визнані неконституційними як за конституційною скаргою цієї особи, так і за конституційною скаргою інших осіб, або за конституційним поданням відповідних суб'єктів. Головним є той факт, що закон або його окремі положення, що визнані неконституційними, застосовувалися судом у справі заявника, і судові рішення не було виконане [30, 137с.].

Тобто, провадження у зв'язку з переглядом за виключними обставинами є різновидом перегляду рішень, що завершували справу, а процедура такого конституційного провадження застосовується після розгляду у судах загальної юрисдикції.

Також, на думку Цувіної Т. А. щодо змісту норми про перегляд рішення «... її мета полягає в забезпеченні особі ефективного захисту її прав та свобод у разі визнання закону, що був застосований в її справі, неконституційним. У цьому разі до уваги має бути взятий принцип правової визначеності, зокрема такий його аспект, як правило *res judicata* » [30, 137с.]. Таку думку підтримує і Європейський суд з прав людини, зокрема те, що доступ до правосуддя вільний, рівний і відбуватись справедливо: «Право на справедливий розгляд в суді, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, має тлумачитися у світлі Преамбули до Конвенції, яка проголошує, між іншим, верховенство права як частину спільної спадщини Договірних Сторін. Одним з основних аспектів верховенства права є принцип правової певності, який вимагає, крім іншого, щоб у випадках, коли суди винесли остаточне рішення з якогось питання, їхнє рішення не підлягало сумніву» [17].

До того ж цей принцип стосується такого аспекту, як неможливість вимоги будь-якою зі сторін перегляду остаточного рішення, маючи на меті лише повторне слухання справи та ухвалення нового рішення. Законодавчо визначена можливість особи звернутись із вимогою щодо захисту своїх прав має використовуватись як засіб виправлення судових помилок під час процедури, а наявність протилежних поглядів на справу не є підставою для перегляду у зв'язку з виключними обставинами. Також важливою є наявність того факту, що в жодному випадку підставою для перегляду не може бути зміна законодавства. Згідно ч.3 ст. 245 КАС, суд не переглядає рішень в разі прийняття нових законів та інших нормативно-правових актів, що своєю чинністю скасовують законодавчі норми, що діяли на час розгляду конкретної справи в адміністративному процесі, до того ж тільки у випадку, коли скасовані акти пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

1.2. Загальна характеристика процедури перегляду судових рішень за виключними обставинами

Основним є той факт, що підставою для перегляду судового рішення за виключними обставинами є встановлення КСУ неконституційності закону, його частини чи акту, а не їх офіційне тлумачення.

За твердженням М.С. Сусак: «...основною відмінністю провадження за нововиявленими або виключними обставинами, яка виділяє його від апеляційного, касаційного провадження полягає в тому, що підставою такого провадження є не оскарження неправосудності судового рішення (порушення судом норм процесуального права, не правильне застосування судом норм матеріального права та ін.), а те, що на час ухвалення судового рішення адміністративний суд першої інстанції не знав про такі обставини, або юридичні факти, які на час розгляду адміністративної справи не існували, які б суттєво могли вплинути на вирішення, розгляд адміністративної справи, оскільки про такі обставини, юридичні факти і не знали самі учасники

адміністративної справи, або не були відомі хоча б одному учаснику, який приймав участь в адміністративній справі» [29, 79с.].

Цього ж стосується думка В. Городовенко: «Суд має спеціальне повноваження, яке надане йому саме у справах за конституційними скаргами, що обумовлено насамперед необхідністю посилення ефективності інституту конституційної скарги у випадках, коли порушено конституційні права і свободи не законом (його окремими положеннями), а внаслідок ухвалення судових рішень, в яких застосовано цей закон (його окремі положення» [16].

Також є важливим той факт, що «... необхідно враховувати, що рішення Конституційного Суду України завжди офіційно оприлюднюються і знаходяться у вільному доступі у мережі Інтернет. Тому якщо рішення Конституційного Суду України на момент вирішення адміністративної справи об'єктивно існувало, то воно не може вважатися нововиявленими обставинами з тих підстав, що заявник про нього не знав» [22, 87с.].

У своїй роботі І. Берестова та Я. Романюк також додають, що: «...двох ключових новелах цієї норми порівняно із попереднім процесуальним регулюванням: 1) неконституційність (конституційність) закону, встановлена КСУ нині віднесена до виняткових обставин; 2) окрім неконституційності законодавець закріпив висновок про конституційність закону як підставу виняткових обставин. Застереження «якщо рішення суду ще не виконане» успадковане із попереднього законодавчого регулювання, коли неконституційність закону, встановлена КСУ, вважалася нововиявленими обставинами – п. 4 ч. 2 ст. 361 ЦПК України; п. 5 ч. 2 ст. 245 КАС України; п. 5 ч. 2 ст. 112 ГПК України; п. 4 ч. 2 ст. 459 КПК (в редакції до 2017 року)» [23, 140с.].

РОЗДІЛ II. Особливості перегляду судових рішень при встановленні Конституційним Судом України неконституційності закону

2.1. Роль конституційної скарги у судовому механізмі захисту прав і свобод людини у адміністративному процесі

Гарантуючи таке право особи, законодавець мав на меті забезпечити поновлення порушеного права особи через допущення щодо неї конституційної несправедливості внаслідок застосування в її справі положень закону, які не відповідали Конституції України. Отже, йдеться про надання заявнику права на застосування інституту *restitutio in integrum* (з лат. «повернення сторін до первинного юридичного стану») після ухвалення рішення Конституційного Суду України. Тут слід зауважити, що оскільки «людське право не має виміру в часі» і настає момент, коли воно порушене — людському праву належить бути повністю відновленим. Задля цього запроваджені правові механізми, зокрема, конституційної скарги (конституційна юрисдикція) та перегляду судових рішень за виключними обставинами (загальна юрисдикція) [26, 112с.].

Як встановлено доводами сторін у касаційній скарзі на ухвалу Запорізького окружного адміністративного суду від 24.06.2019 та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 26.09.2019, та викладено в абзацах А,В, пункту 19 Ухвали про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду від 20.02.2020 : «норма...не встановлює обмежень щодо можливості звернення до суду із заявою про перегляд за виключними обставинами тільки рішень, якими позовні вимоги задоволено та зобов'язано відповідача вчинити певні дії або щодо стягнення коштів. Звертаючись до суду з такою вимогою, особа має правомірні сподівання на те, що ухвалене щодо до неї судове рішення, навіть і відмовного характеру, може бути переглянute. Інакше це безпідставно звужує зміст згаданої норми, та, як наслідок, - зміст права особи на перегляд судового рішення з підстав неконституційності закону, застосованого в остаточному судовому рішенні, ухваленого в справі заявника» «у разі встановлення Конституційним Судом України неконституційності

правового акта чи його окремого положення, застосованого судом у процесі розв'язання справи, визначальним є не момент втрати таким актом чи його положенням чинності, а можливість застосувати наслідки такого рішення Конституційного Суду України до правовідносин, що виникли до його ухвалення. За інших умов, як зазначає заявник, особа за будь-яких обставин не змогла б реалізувати своє право на перегляд справи з огляду на встановлення Конституційним Судом України неконституційності (конституційність) правового акта чи його окремого положення» [15].

За панівною нині позицією судів, рішення Конституційного Суду України про неконституційність застосованих судами першої та/або апеляційної інстанції положень нормативно-правового акта не є підставою для скасування Верховним Судом рішень таких судів, адже в такому разі суд має застосовувати положення закону, який хоча і визнаний неконституційним, проте був чинним під час існування спірних правовідносин [26, 115с.].

Однак, гарантуючи таке право, законодавець мав на меті забезпечити поновлення порушеного права особи внаслідок застосування у його адміністративній справі положень закону, які не відповідають Конституції України. Саме тому особа, справу якої було вирішено на підставі неконституційного закону (його окремих положень), має змогу одержати сатисфакцію внаслідок порушення своїх прав, і саме для цього вона звертається із заявою про перегляд адміністративної справи за виключними обставинами. У свою чергу суд має керуватися конституційним принципом, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, насамперед щодо питань, коли внаслідок дії неконституційного закону порушені права останньої.

Держава має забезпечити для людини, яка зазнала несправедливості, ефективне поновлення її прав через можливість повторного розгляду справи, під час якого суд, зважаючи на рішення Конституційного Суду України, матиме змогу переглянути справу відповідно до закону, який узгоджується з Конституцією (або без застосування закону, який з Конституцією не узгоджується), а отже, особі буде надана практична та

ефективна можливість на здійснення справедливого судового розгляду. Таким чином, саме у спосіб закріплення у КАС України можливості перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами законодавець мав на меті забезпечити можливість відновити попередній юридичний стан, який передував застосуванню (не застосуванню) судом у процесі вирішення справи правового акту чи його окремого положення, визнаного у подальшому Конституційним Судом України неконституційним.

Тому цілком логічним вбачається запровадження, відповідно до реформи 2017 року, інституту виключних обставин для перегляду судових рішень і визначення встановленої неконституційності правового акту чи його окремого положення саме як виключної обставини. Проте доцільно відзначити, що підходи до практичної реалізації вказаного положення є доволі дискусійними, оскільки нині не сформовано єдині позиції в цьому питанні ani науковцями, ani практиками. Передусім йдеться про юридично значущі наслідки рішення Конституційного Суду України для остаточного судового рішення в адміністративній справі [26, 114с.].

У зв'язку з цим варто сказати, що загалом це питання насамперед пов'язане з нормативно визначеною дією у часі актів Конституційного Суду України. Традиційно усе різноманіття наявних у світі підходів до визначення моменту початку дії у часі актів конституційного суду поділяють на три групи: *ex tunc* (із самого початку), *ex nunc* (відтепер) та *pro futuro* (на майбутнє).

Більшість держав під час визначення моменту початку дії у часі актів національних конституційних судів виходять із необхідності забезпечення правової безпеки і визначеності, що передбачає застосування принципу *ex nunc* та з певними застереженнями – *pro futuro*. Проте навіть у тих державах, які керуються принципом *ex tunc*, сфера його застосування суворо обмежена і, за загальним правилом, не поширюється на остаточні судові рішення.

Тому в різних країнах або закріплюється зворотня дія рішення конституційного суду для застосування у справі особи-заявника, або, що відбувається значно частіше, рішення конституційного суду з певними суттєвими застереженнями визнаються підставами для перегляду остаточних судових рішень.

У своєму дослідженні [27, 99с.] Д. Менюк наводить, що: «..конституційна скарга може надати можливість реалізації права на судовий захист у порядку конституційного судочинства, забезпечуючи при цьому ефективний захист матеріальних прав і будучи додатковою гарантією їх реалізації [46, с. 25]; стати ефективним національним «фільтром» для справ, у яких питання про порушення права людини буде визначатись конституційністю або неконституційністю закону, а не актами його застосування; слугувати реалізацією засадничої ідеї правової держави, що полягає у зв'язаності всіх гілок влади Конституцією і законами України та гарантують права людини; сприяти оновленню законодавчої бази за рахунок звернень осіб щодо перевірки конституційності положень законів, які порушують або можуть спричинити порушення конституційних прав і свобод людини й громадянина».

Отже, правовий акт, визнаний Конституційним Судом України таким, що не відповідає Конституції України, втрачає чинність і не підлягає застосуванню з дня ухвалення відповідного рішення. Проте Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні певний момент у майбутньому, коли такий неконституційний правовий акт втратить чинність. Тобто на розсуд самого Конституційного Суду України до окремих рішень, як виняток, може бути застосований принцип *pro futuro*. При цьому ani Конституція України, ani будь-який нормативно-правовий акт не містить винятків щодо дії рішень Конституційного Суду України.

2.2. Суб'єкти звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення на підставі п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС України та строк її подання

Відповідно до ч.1 статті 362 КАС учасники справи, а також особи, що не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право подати заяву про перегляд судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили, за нововиявленими або виключними обставинами [14].

Аналізуючи зміст даної норми можна визначити, що право щодо подання заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з виключними обставинами належить двом категоріям осіб:

- учасники справи;
- особи, які не брали участі у справі, за умови що суд вирішив питання, що належить до змісту прав, свобод та інтересів таких осіб.

Як зазначено в положеннях Закону [6]:

- суб'єктом права подання конституційної скарги є особа, на думку якої застосований закон в остаточному судовому рішенні є суперечливим до Конституції.
- до суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права.
- конституційну скаргу фізична особа підписує особисто.
- якщо суб'єктом права на конституційну скаргу є дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу, її підписує уповноважена в установленому законом порядку особа, що діє від її імені.
- конституційну скаргу юридичної особи підписує уповноважена на це особа, повноваження якої має бути підтверджено установчими документами цієї юридичної особи та актом про призначення (обрання) на посаду уповноваженої особи.

Для визначення суб'єктів подання та доцільності визначення належних та неналежних суб'єктів права на конституційну скаргу можна навести позицію КСУ, яка висвітлена на офіційному сайті [Суб'єкти права на конституційне подання/звернення/скаргу. Каталог юридичних позицій. Конституційний Суд

України: веб-сайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/11-subyekty-prava-na-konstytuciynе-podannyazvernennyyaskargu>], включаючи: «№№ 32-2(II)/19, 148-3(II)/19, 201-2(II)/19, 273-2(II)/19

Аналіз остаточного судового рішення у справі Колодій Л.І., а саме постанови Шостого апеляційного адміністративного суду від 30 жовтня 2018 року, дає підстави для висновку, що при прийнятті постанови суд не застосовував ні Закон в цілому, ні його статтю 61. Посилання на оспорювану статтю Закону міститься в описовій частині зазначеної постанови як підстава звернення Колодій Л.І. до Головного управління Пенсійного фонду України у Черкаській області. За таких обставин Колодій Л.І. не є належним суб'єктом права на конституційну скаргу в розумінні вимог абзацу першого частини першої статті 56 Закону України „Про Конституційний Суд України“.

(абзац п'ятий пункту 2 мотивувальної частини)

Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Колодій Любові Іванівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 61 Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" та цього закону в цілому від 14 лютого 2019 року № 32-2(II)/2019

<...> уповноважена особа Фонду – працівник Фонду, який діє від імені Фонду та в межах повноважень, передбачених цим законом та/або делегованих Фондом (пункт 17 частини першої статті 2).

Таким чином, уповноважена особа Фонду є неналежним суб'єктом права на конституційну скаргу. Це також вбачається з Ухвали Другого сенату Конституційного Суду України від 18 березня 2019 року № 15-у(II)/2019.

(абзаци третій, четвертий пункту 2 мотивувальної частини)

Ухвала Третьої колегії Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ліквідацію акціонерного товариства „ВТБ Банк“ Шевченка

Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини четвертої статті 36 Закону України „Про іпотеку“ у редакції до внесення змін Законом України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування“ від 3 липня 2018 року № 2478–VIII від 28 травня 2019 року № 148-3(II)/2019

Аналіз остаточного судового рішення у справі Донського А.М., а саме постанови Другого апеляційного адміністративного суду від 3 квітня 2019 року, дає підстави для висновку, що у ньому не були застосовані положення частин другої – четвертої статті 35 Закону.

Отже, Донський А.М. не є належним суб'єктом права на конституційну скаргу в розумінні вимог частини першої статті 56 Закону України „Про Конституційний Суд України“.

(абзаци п'ятий, шостий пункту 2 мотивувальної частини)

Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Донського Анатолія Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої – четвертої статті 35 Закону України "Про державну службу" від 10 грудня 2015 року № 889-VIII від 16 липня 2019 року № 201-2(II)/2019

Аналіз матеріалів конституційної скарги дає підстави для висновку, що в судових рішеннях у справі Булдакова В.В. не застосовано положень частин другої, третьої, четвертої статті 15, частини третьої статті 317, частини третьої статті 353 Кодексу. Отже, Булдаков В.В. не є належним суб'єктом права на конституційну скаргу в розумінні вимог абзацу першого частини першої статті 56 Закону України „Про Конституційний Суд України“.

(абзац третій пункту 2 мотивувальної частини)

Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Булдакова Владислава Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої,

третьої, четвертої статті 15, частини третьої статті 317, частини третьої статті 353 Кодексу адміністративного судочинства України від 15 жовтня 2019 року № 273-2(II)/2019

Згідно положень ст. 363 КАС України, з підстави, визначеної п. 1 ч.5 ст. 361учасники справи можуть подати скаргу протягом тридцяти днів з дня офіційного оприлюднення відповідного судового рішення КСУ. Дана норма застосовується у відповідності до терміну давності судового рішення, яке переглядають, тобто не пізніше десяти років з моменту набрання законної сили рішенням, яке переглядається».

2.3. Умови перегляду судових рішень на підставі п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС України

Згідно ст. 152 Конституції України закони та інші законні та підзаконні нормативно-правові акти за рішеннями КСУ визнаються повністю або частково, якщо є суперечливими та невідповідними Конституції, або у випадку порушення встановленої процедури їх розгляду, ухвалення та порядку набрання ними чинності.

При висвітленні дослідження у своїй праці Д.О. Менюк досліджує такі стадії провадження : «...наступні стадії провадження за нововиявленими або виключними обставинами: подання заяви про перегляд судового рішення та відкриття провадження у справі; підготовка до розгляду заяви, яка включає наступні дії суду: надсилання учасникам справи копії заяви про перегляд і призначення дати, часу та місця судового засідання, повідомлення учасників справи, витребування копії рішення разом з її автентичним перекладом від органу, відповідального за координацію виконання рішень міжнародної судової установи (за підстави, передбаченої п. 2 ч. 3 ст. 423 ЦПК України), відмова від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами особи, яка її подала, до початку розгляду справи у судовому засіданні і закриття провадження; розгляд заяви у судовому засіданні;

ухвалення судового рішення за результатами перегляду судового рішення» [27, 121с.].

Як результат, виносить такі стадії: «...відкриття провадження у справі за нововиявленими або виключними обставинами; підготовка справи до судового розгляду; розгляд заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами; ухвалення рішення. Окрім цього, за відповідним зверненням особи також можна виділити факультативні стадії перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами: апеляційне оскарження; касаційне оскарження та/або поворот виконання у випадках та порядку, визначених цивільним процесуальним законодавством» [27, 125с.].

При написанні своєї наукової праці Ю. Шеренін наводить, що: «Особливостями провадження при перегляді за нововиявленими обставинами визначено: 1) екстраординарність процесуальної гарантії законності в адміністративному судочинстві; 2) предмет перегляду стосується рішень адміністративних судів будь-яких інстанцій - першої, апеляційної, касаційної, у зв'язку з чим здійснюється перегляд справи адміністративної юрисдикції в цілому; 3) підставою перегляду є юридичний факт, який стосується порушень прав, свобод, законних інтересів, а не судова помилка» [31, 13с.]

В п. 22 Ухвали про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного встановлено, що: «Закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення. (Аналогічну норму передбачено ст. 91 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку » [18].

В п. 55 ухвали Верховного Суду по справі №808/1628/18 [17] наведено такі умови перегляду судових рішень: «...можна виділити такі умови перегляду за цією підставою: а) неконституційність (конституційність) нормативно-правового акта чи його окремого положення; б) застосування (не застосування) такого акта у справі; в) рішення суду у такій справі не виконане... Правові підходи Верховного Суду щодо тлумачення нормативної конструкції «ще не виконане», від яких колегія суддів має намір відступити, зводять до розширювального тлумачення положень вказаної норми, хоча в п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС України йдеться тільки про застереження щодо тих рішень, які передбачають виконання. Зазначена норма не встановлює заборони на перегляд судового рішення, яке хоча й не передбачає примусового виконання, але яке водночас чинить вплив на права та свободи особи, перешкоджаючи їй в отриманні блага, щодо якого вона має принаймні законні сподівання, чи покладаючи непропорційний тягар негативних наслідків, спричинених дією неконституційного закону (певних його положень)»

І. Берестова та Я. Романюк також зазначають: «В цілому погоджуючись із наведеним висновком КАС ВС, висловімо власні додаткові аргументи стосовно процесуальних наслідків висновку КСУ щодо того, що закон є конституційним, але суд витлумачив його у спосіб, що не відповідає Конституції України. Одночасно зауважимо, що якщо КСУ визнав приписи закону неконституційними – процесуальні наслідки є ідентичними. Оскільки на сьогодні ще жодного застереження за ч. 3 ст. 89 Закону № 2136-VIII КСУ не зробив, моделюємо спільну ситуацію наслідків відмови КАС ВС у випадках, коли рішення не підлягало виконанню – відмова у позові на стадії касаційного перегляду. Застереження у п. 1 ч. 3 ст. 423 ЦПК України про те, що перегляду за винятковими обставинами підлягає рішення, яке «ще не виконане», стосується не рішень про відмову в позові, а тих рішень, які підлягали виконанню і давали підстави для видачі виконавчого листа, відкриття виконавчого провадження, але виконання рішення з тих чи інших причин здійснено не було» [23, 143с.].

Тобто, відмова особі в перегляді остаточного рішення у її справі на підставі того, що постанова ВСУ не підлягає виконанню через таку відмову ставить цю особу в негативне становище у порівнянні з її опонентом. Така обставина суперечить статтям 24 та 55 Конституції України, які закріплюють рівність усіх перед законом та право на судовий захист.

РОЗДІЛ III. Проблеми перегляду судових рішень на підставі п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС України і шляхи їх вирішення

Верховний Суд за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може скасувати судове рішення повністю або частково й передати справу на новий розгляд до суду першої чи апеляційної інстанції (ст. 368 КАСУ України). Відповідно до ст. 369 КАС України за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами якщо переглядалося рішення суду – суд ухвалює рішення; якщо переглядалася постанова – ухвалює постанову, а якщо переглядалася ухвала – постановляє ухвалу. Судове рішення за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами може бути оскаржено. У результаті набрання законної сили новим судовим рішенням в адміністративній справі втрачають законну силу судові рішення інших адміністративних судів у цій справі [21, 637с.].

Важливим фактом є те, що для правозастосовної практики щодо перегляду судових рішень у зв'язку із встановленою неконституційністю правового акту чи його окремого положення, застосованого судом під час вирішення адміністративної справи, питання щодо моменту початку дії у часі актів Конституційного Суду України має фундаментальне значення [28].

Роль конституційної скарги для заявників можна визначити на основі аналізу судових рішень в контексті того, в яких рамках розглядаються вимоги особи. Одним з таких рішень є рішення у справі № 826/14077/18 щодо перерахунку та виплати пенсій [13].

Підтверджуючи позовні вимоги позивача суд першої інстанції посилався на те, що військовозобов'язані під час призову на військові збори для ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС є військовослужбовцями та прирівнюються до осіб, що перебувають осіб на дійсній строковій службі. При розгляді апеляційної скарги Пенсійного фонду України та скасуванні рішення окружного адміністративного суду, апеляційний адміністративний суд вказував на те що, в момент участі при ліквідації наслідків аварії позивач не перебував на дійсній строковій службі і з цих підстав не відповідає всім критеріям, які визначають право особи на отримання пенсійних виплат згідно ст. 59 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28. 02.1991 №796-ХІІ.

В обґрунтуванні касаційної скарги позивач доводить, що апеляційний суд відмовив у задоволенні позовних вимог, цим самим порушуючи норми матеріального та процесуального права. А також посилається на Рішення КСУ від 25 квітня 2019 року № 1-р(П)/2019, де словосполучення «дійсно строкової» визнано таким, що не відповідає Конституції України.

У своїй позиції Верховний суд констатує факт того, що вказане словосполучення не підлягає застосуванню на підставі того, що втратило чинність з дня ухвалення рішення КСУ та вказав на аналогічну правову позицію по справі №822/1346/18. Згідно цього КСУ дійшов висновку, що під час апеляційного розгляду суд вчинив правильно у відповідності до чинності застосованих норм під час ухвалення судового рішення. При посиланні на п.2 резолютивної частини рішення, де згадуване словосполучення визначено як неконституційне конкретно від 25.04.2019, тобто у правовідносинах, що виникли до такої дати варто застосовувати редакцію чинної статті саме на момент їх виникнення.

Схожим є розгляд справи № 808/2492/18, [10], де Верховний Суд відмовив у задоволенні заяви, з огляду на те, що наявність того ж таки Рішення КСУ від 25 квітня 2019 року № 1-р(П)/2019 не надає можливості зміни правового регулювання правовідносин та не підтверджує допущення судової

помилки, оскільки на момент виникнення та розгляду суперечливих обставин застосовані норми були чинними та підлягали застосуванню.

Тобто суди виходять з того, що неконституційність чи конституційність розглядуваних норм у процесі судового розгляду та вирішення справи є підставою для перегляду лише в випадку невиконання рішення суду. У досліджуваних справах рішення не є невиконаними відповідно до п.1 ч.5 ст.361 КАС, тому що дані рішення набули законної сили та не передбачали примусового виконання.

При цьому у справі № 804/3790/17 [11] Верховний Суд дійшов висновку, що нарахування виплат з дати ухвалення рішення Конституційним Судом України є виходом за межі позовних вимог. У цій справі Верховний Суд наголосив, що «за загальним правилом рішення Конституційного Суду України змінює законодавче регулювання лише для правовідносин, що матимуть місце з дати ухвалення рішення, якщо інше не встановлено самим рішенням».

Пунктом 3 резолютивної частини вказаного Рішення КСУ визначено, що положення частин третьої, десятої статті 133 Закон_у «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI у редакції Закон_у України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року № 192-VIII, які визнані неконституційними пунктами 1, 2 резолютивної частини цього Рішення, втрачають чинність із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення. Таким чином, дія частини третьої статті 133 Закон_у України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI у редакції Закон_у України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року № 192-VIII втратила чинність 4 грудня 2018 року. Спірні правовідносини між сторо_{на}ми виникли щодо недоплати позивачу суддівської винагороди за період з 1 січня 2017 року по 31 травня 2017 року.

За таких обставин Рішення Конституційного Суду України від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018 на спірні правовідносини не може вплинути, оскільки такі виникли до прийняття вказаного Рішен_{ня} Конституційного Суду України, а

останнє не містить положень, які б поширювали його дію на правовідносини, що виникли до набрання ним чинності».

Отже, Верховний Суд вказав, що ухвалення Конституційним Судом України Рішення від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018 не є підставою для скасування постанови суду першої інстанції за виключними обставинами. Доводи позивача про те, що постанову суду першої інстанції у справі № 804/3790/17 за виключними обставинами слід переглянути з 4 грудня 2018 року – дати ухвалення Конституційним Судом України свого рішення, є безпідставними, оскільки вказана дата знаходиться поза межами періоду дії спірних правовідносин (з 1 січня 2017 року по 31 травня 2017 року), що виключає перегляд вказаної постанови суду першої інстанції у зв'язку з виключними обставинами.

Продовження існування стану порушення прав, свобод чи інтересів позивача й після ухвалення Конституційним Судом України Рішення від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018 може бути підставою для звернення до суду з відповідним позовом задля їх захисту, однак такі обставини в жодному разі не можуть слугувати підставою для перегляду судового рішення за виключними обставинами, оскільки спірні правовідносини в такий період часу не були предметом судового розгляду [24].

Поряд з цим існує і протилежна практика Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду щодо застосування пункту 1 частини 5 статті 361 КАС України. Так, у постанові від 24.07.2019 по справі № 812/1266/17 [12] Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду сформував такий правовий висновок: «На дату ухвалення цієї постанови положення частини другої статті 26 Закон_у № 1404-VIII визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 15 травня 2019 року № 2-р(П)/2019 [8] у справі за конституційною скаргою ОСОБА_2 щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закон_у України «Про виконавче провадження» (щодо забезпечення державою виконання

судового рішення). На стадії касаційного перегляду судових рішень суд касаційної інстанції не може перевіряти, чи правильно суди попередніх інстанцій застосували положення, зокрема, матеріального права, в редакції, яка діє на дату касаційного перегляду судових рішень. Тому при ухваленні цієї постанови суд касаційної інстанції не брав до уваги зазначеного Рішення Конституційного Суду України.

Однак відповідно до п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС вказане рішення КСУ може слугувати підставою для перегляду судових рішень в цій справі у зв'язку з виключними обставинами.

Таким чином, інститут виключних обставин має на меті забезпечення перегляду судових рішень, ухвалених із порушеннями, що мали суттєвий вплив на вирішення справи. Визнання закону неконституційним, не застосування судом конституційного закону, злочинні дії судді, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом – усе це свідчить про помилку з боку держави та підриває довіру до судового рішення.

Суспільний інтерес в усуненні сумніву у законності та обґрунтованості судового рішення переважає над суспільним інтересом, що виявляється у дотриманні принципу юридичної визначеності (*res judicata*). У разі конкуренції між правильним і стабільним перевагу слід надавати першому. Щоб усунути цей сумнів, судові рішення, навіть те, що набрало законної сили, може бути переглянуте за заявою учасника справи або іншої зацікавленої особи, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки [20].

Правові висновки, від яких колегія має намір відступити, серед іншого, ґрунтуються на твердженні про те, що перегляд за виключними обставинами справ, в яких рішення виконано, призводить до порушення принципу *res judicata*. Колегія з цим твердженням не погоджується. Застосування принципу юридичної визначеності докладно розроблено у практиці Європейського суду з прав людини. Цей принцип спрямований насамперед на запобігання перегляду судових рішень, що набрали законної сили, з ініціативи держави. Натомість немає релевантної практики, яка б обмежувала право людини ініціювати

перегляд судового рішення, ухваленого внаслідок суттєвих помилок з боку держави, зокрема таких, як неконституційність закону».

Правова природа виключних обставин, про які йдеться у ч. 5 ст. 361 КАС України, виявляється вже у самій їх назві. Їх виключність свідчить про те, що вони є винятком з принципу юридичної визначеності. Виникнення цих обставин із достатнім ступенем переконливості ставить під сумнів законність судового рішення, що не узгоджується ні з публічним інтересом, який уособлює держава, ні з приватним інтересом сторін, і є підставою для його перегляду за заявою зацікавленої особи.

Отже, перегляд справи за виключними обставинами, передбаченими ч. 5 ст. 361 КАС України, не суперечить принципу юридичної визначеності (*res judicata*) та узгоджується з практикою ЄСПЛ. Логічно було би припустити, що рішення Конституційного Суду України щодо визнання акту неконституційним і нечинним означає визнання останнього нечинним від початку або поширення наслідків рішення на будь-які правові наслідки акту, так само й у минулому. Наведене слідує з принципів верховенства Конституції, її прямої дії, відповідальності держави за заподіяння шкоди особі своїми рішеннями та інших принципів. Проте практично такий результат рішення не є реально можливим, оскільки акт міг функціонувати досить довго і породити чимало змін, а відповідно перегляд його наслідків може потребувати зворотного руху великих потоків грошових коштів, учасники відносин добросовісно поклалися на його положення, будуючи власну поведінку. У цьому разі необхідність визначеності правового становища особи може переважати до певної міри над іншими принципами [25, 110с.].

У справі № 808/1628/18 Верховний Суд вказав, що можливість перегляду рішення за виключними обставинами не суперечить зазначеним вище положенням про пряму дію рішення Конституційного Суду України [9]. Зокрема держава має забезпечити ефективне поновлення прав через можливість повторного розгляду справи, під час якого суд загальної юрисдикції, зважаючи на рішення Конституційного Суду України, повинен переглянути судові

рішення, яке ґрунтувалося на неконституційних положеннях закону, відповідно до закону, який узгоджується з Конституцією (або без застосування закону, який з Конституцією не узгоджується), та на основі юридичної позиції Конституційного Суду України. Такий підхід повністю узгоджується з принципом належного урядування.

У справі «Лелас проти Хорватії» (заява № 55555/08) ЄСПЛ зазначив, що держава, чії органи влади не дотримувалися своїх власних внутрішніх правил та процедур, не повинна отримувати вигоду від своїх правопорушень та уникати виконання своїх обов'язків; ризик будь-якої помилки, зробленої органами державної влади, повинна нести держава, а помилки не повинні виправлятися за рахунок зацікавленої особи, особливо якщо при цьому немає жодного іншого приватного інтересу (п. 74). Перегляд судових рішень, які ухвалені на підставі положень закону, визнаних неконституційними (конституційними), є одним із проявів «відповідальності» держави та відповідального публічного урядування. У такий спосіб держава виконує свій обов'язок поновити права, які вона сама й порушила, ухваливши акт, який став об'єктом судового конституційного контролю і визнаний неконституційним» [25, 109с.].

З наведених міркувань колегія суддів ВС у цій справі дійшла висновку про наявність підстав для передачі справи на розгляд об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду.

Отже, будемо чекати на її рішення. Разом з тим доцільно нагадати, що процесуальною нормою також закріплено, що остаточне судове рішення може бути переглянуте лише в тому разі, якщо воно не було виконане. Безперечно, таке раціональне застереження продиктоване потребою забезпечити правову безпеку і визначеність у державі. Проте, на думку окремих авторів, з погляду повноти та ефективності захисту конституційних прав суб'єкта права на конституційну скаргу, який спромігся отримати рішення Конституційного Суду України про визнання застосованого судом закону України чи його положення неконституційним, таке застереження є критичним.

Інститут перегляду справи за виключних обставин фактично перестає діяти і втрачає практичне значення. Суд у цій справі з цим підходом не погодився, вказавши, що граматичне тлумачення словосполучення «якщо рішення суду ще не виконане» дає підстави для висновку, що йдеться про рішення, яке підлягає виконанню (тобто резолютивна частина рішення містить зобов'язання вчинити певну дію, ухвалити рішення, сплатити гроші тощо), але на момент подання заяви про перегляд воно не виконане (ще не виконано). Виконанню підлягають лише судові рішення про задоволення позову (повне або часткове). Натомість рішення, яким у задоволенні позову відмовлено, виконанню не підлягають за жодних обставин.

Таким чином, якщо позов задоволено, то таке судове рішення може бути переглянute за виключними обставинами лише у тому разі, якщо воно не виконане. Якщо ж у позові відмовлено, то таке рішення не виконується (і не може виконуватися з об'єктивних причин). Воно не може бути «ще не виконаним». Отже, до цього виду рішень не може бути застосовано таку умову перегляду, як те, що рішення суду ще не виконане. З огляду на це, на думку колегії суддів, перегляд судових рішень, якими відмовлено у задоволенні позову, за виключними обставинами на підставі п. 1 ч. 5 ст. 361 КАС України можливий в усіх випадках».

ВИСНОВКИ

Звернення особи до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів має на меті не лише задекларувати у судовому рішенні факт порушення, невизнання або оспорювання, але, насамперед, вирішити спір у реальному житті.

Адміністративно процесуальним законодавством прямо передбачено можливість перегляду судових рішень після того, як Конституційний Суд України ухвалить рішення та визнає закон чи його окремі положення неконституційними. Такий перегляд має на меті реальне забезпечення механізму захисту прав та інтересів учасників, що в свою чергу не має суперечити тому, що на момент розгляду справи норма закону була чинною.

Проте до виключної компетенції Конституційного Суду у даному випадку належить визначення моменту, з яким дане рішення набирає законної сили і коли нормативно-правовий акт втратить чинність. Отже сам Суд може застосовувати принцип *pro futuro*, і в такому випадку ні Конституція України, ні інший нормативно-правовий акт не містить винятків щодо дії таких рішень.

Важливим є встановлення обмежень, згідно з якими суд не може виходити за межі вимог, які мали місце та виступали як предмет розгляду при ухваленні рішення, що переглядається. Також неможливо розглядати нові та інші вимоги та підстави позову. Тобто встановлена межа – лише в рамках позовних вимог та предмету спору в рішенні, що розглядається.

Ще одним обмеженням щодо подання конституційних скарг є наявність факту виконання чи невиконання судового рішення. Відповідно до цього положення, Конституційний Суд України не може переглядати рішення судів та застосовані в них законодавчі положення, якщо відбулось виконання рішення. Перегляд у зв'язку з наявністю такої обставини допускається лише до невиконаних рішень.

Суб'єктам подання варто розуміти та зауважувати на правову природу неконституційності закону чи його положення, тобто на той факт, що Конституційний Суд у своїх рішеннях не робить законодавчий акт чи його

окреме положення неконституційним, адже в межах розгляду Суд доводить до відома та констатує що застосована норма є неконституційною.

Ключовим моментом є надання особам такого способу поновлення прав при взаємозв'язку ч.2 ст.152 Конституції та ч.5 ст. 361 КАС, оскільки суди виходять з того, що неконституційність чи конституційність розглядуваних норм у процесі судового розгляду та вирішення справи є підставою для перегляду лише в випадку невиконання рішення суду. У досліджуваних справах рішення не є невиконаними відповідно до п.1 ч.5 ст.361 КАС, тому що дані рішення набули законної сили та не передбачали примусового виконання.

Також проблемою у даному правовому полі є визначення часових меж, які б чітко окреслювали, коли набуття законної сили рішення, яким встановлюються виключні обставини, визнається неконституційним та може застосовуватись.

Тому вважаємо за доцільне такі зміни:

- Визначення на законодавчому рівні одночасного моменту набрання законної сили рішень;
- Надання одного терміну для виконання прийнятих рішень та меж в яких вони повинні діяти;
- Дослідити механізм захисту осіб, яким відмовлено у зв'язку з початком, проте не повним виконання рішення, щодо якого звертаються з переглядом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ Ради Європи від 04.11. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005. № 2747-IV. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2747-15>
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>
5. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3.10.2017 р. № 2147-VIII. Дата оновлення: 26.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>
6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017. №2136. Дата оновлення: 11.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2136-19>
7. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України „Про виконавче провадження“ (щодо забезпечення державою виконання судового рішення) від 15 травня 2019 року № 2-р(II)/2019 по справі № 3-368/2018(5259/18). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19#Text>

9. Постанова Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду від 19.02.2021 по справі N 808/1628/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/95010526>

10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17.12.2019 по справі № 808/2492/18. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=86387767&red=1000030312718a3988640ff23f3588f080a302&d=5>

11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 25.07.2019 по справі № 804/3790/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/83244148>

12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 24.07.2019 по справі № 812/1266/17. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=83244066&red=100003e36a9199a2ce1440702371f13c75ce16&d=5>

13. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17.07.2019 по справі № 826/14077/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/83104476>

14. Постанова Колегії суддів Шостого апеляційного адміністративного суду від 02.10.2019 по справі № 2540/2699/18. URL: [Постанова від 02.10.2019 по справі № 2540/2699/18 Шостий апеляційний адміністративний суд | ZakonOnline - Право знати!](#)

15. Ухвала про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду від 20 лютого 2020 року по справі № 808/1628/18 Касаційний адміністративний суд Верховного Суду. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87758201>

16. Окрема думка судді Конституційного Суду України Городовенка В. В. стосовно Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою Жабо Тетяни Максимівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 40

Кодексу законів про працю України від 4 вересня 2019 року № 6-р(II)/2019.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ng06d710-19#Text>

17. Справа «Брумареску проти Румунії» (Case Of Brumărescu V. Romania). Рішення по заяві № 28342/95 від 28.11.1999. *Український портал практики Європейського суду з прав людини.*

URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=307>

18. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду від 20 лютого 2020 у справі №808/1628/18. URL:

<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87758201>

19. Ухвала про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду від 20 лютого 2020 року по справі № 808/1628/18 Касаційний адміністративний суд Верховного Суду. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87758201>

20. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. – Видання четверте. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 656 с. URL: <http://www.ssaals.com.ua/?p=7994>

21. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. Остапенко О. І. [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. ; [Вид. 2-е, доп.] Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3866/1/адмін%20право%20україни%20заг%20част.pdf>

22. Перегляд судових рішень в адміністративному процесі: підручник / Кардашев Р. П. та ін. книга 1. Київ: Видавничий дім “Персонал”, 2017. 304 с. URL: http://ep3.nuwm.edu.ua/6428/1/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%8C_%D0%A21%20%D0%90%D0%BA%D1%96%D0%BC%D0%BE%D0%B2-2.pdf

23. Берестова І., Романюк Я. Цивільно-процесуальні наслідки визнання конституційним судом України закону неконституційним (конституційним).

Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2020. Випуск 70. С. 136–150

URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/08/Maket_70_Final.pdf#page=136

24. Буцьких О. О. Нововиявлені обставини як підстава перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві. *Форум права.* 2012. № 1. С. 142-145 URL:

file:///C:/Users/User/Downloads/FP_index.htm_2012_1_23.pdf

25. Дорохіна Ю. А. Встановлення конституційним судом України неконституційності закону як підстава для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами в адміністративному процесі. *Вчені записки Таврійського Національного Університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки.* 2020. Том 31 (70), № 3. С. 107 – 114. URL:

http://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1314/1/3_2020.pdf#page=117

26. Єзеров А. Неконституційність закону як підстава для перегляду судових рішень за виключними обставинами в адміністративному судочинстві. *Вісник Конституційного Суду України.* 2020. № 3. С. 112-124 URL:

https://www.academia.edu/43644692/Неконституційність_закону_як_підстава_для_перегляду_судових_рішень_за_виключними_обставинами_в_адміністративному_судочинстві

27. Менюк Д. О. Уніфікація процедури перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами у процесуальних кодексах України. Судова апеляція. 2019. № 1 (54). С.125- 133. URL:

file:///C:/Users/User/Downloads/Suap_2019_1_16.pdf

28. Сkochиляс-Павлів О. В. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві України. *Право і суспільство.* 2014. № 1.2. С. 179-182. URL:

file:///C:/Users/User/Downloads/Pis_2014_1.2_44.pdf

29. Сусак М.С. особливості процесуального розсуду адміністративного суду першої інстанції у справах щодо перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. *Правові новели: науковий юридичний журнал. Міжнародний університет бізнесу і права*. 2020. № 11/2020, Том II. С. 77-86. URL: http://www.legalnovels.in.ua/journal/11-2_2020/11-2_2020.pdf#page=77

30. Цувіна Т. А. Інститут конституційної скарги та перегляд судових рішень за виключними обставинами в контексті принципу верховенства права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. №3(28), Том 1. С.136 – 141. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/336/639>

31. Шеренін Ю. Л. Процесуальні форми перегляду судових рішень адміністративними судами України : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2012. 22с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2104/Шеренін.%20Ю.%20Л.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

32. Суб'єкти права на конституційне подання/звернення/скаргу. Каталог юридичних позицій. Конституційний Суд України: веб-сайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/11-subyekty-prava-na-konstytuciyne-podannyazvernennnyaskargu>